Kovarijanca i sedam OOPL-a

Zlatko Sirotić, univ.spec.inf.
ISTRA TECH d.o.o., Pula

ISTRATECH

ISTRA TECH d.o.o. & me

JavaCro'22 Autumn | Jesen

- ISTRA TECH je novo ime (od 2015.) poduzeća **Istra informatički inženjering**, osnovanog 1990. godine.
- Radim na informatičkim poslovima od 1984. godine.
- Oracle softverske alate (baza, Designer CASE, Forms 4GL, Reports, Java) koristim oko 25 godina.
- Objavljivao sam stručne radove na kongresima / konferencijama HrOUG, JavaCro, CASE, KOM, "Hotelska kuća", te u časopisima "Mreža", "InfoTrend" i "UT".
- Neka moja programska rješenja objavljivana su na web stranicama firmi Oracle i Quest.
- Od 2012. sam vanjski suradnik na Fakultetu informatike Pula.

ISTRATECH

HrOUG i JavaCro & me

JavaCro'22 Autumn | Jesen

- Prvi put predavač na HrOUG 2002.
  Sudjelovao sam 18 puta i održao 24 predavanja.
- Prvi put predavač na JavaCro 2014.
  Sudjelovao sam 4 puta i održao 4 predavanja.
- "Odijelo ne čini čovjeka"
  i "Naslov ne čini prezentaciju", ali možda ipak pomaže:
  2004. Kako spriječiti "začarani krug"
  (rješavanje određenog tipa poslovnih pravila u Oracle BP)
  2007. Objektno-relacijske baze podataka – postoje li?
  2013. Što poslije Pascala? Pa … Scala!
  2014. Trebaju li nam distribuirane baze u vrijeme oblaka?
  2015. Višestruko nasljeđivanje - san ili Java 8?
  2020. Postoji li samo jedna "ispravna" arhitektura
  web poslovnih aplikacija

Mrav i med na prizmi (i valjku)

- Na HrOUG 2015. prvi put sam spomenuo zadatak Mrav i med na prizmi (verzija 0), unutar predavanja Povratak u Prolog.

  Na HrOUG 2019. sam najavio prezentaciju (verzija 1).

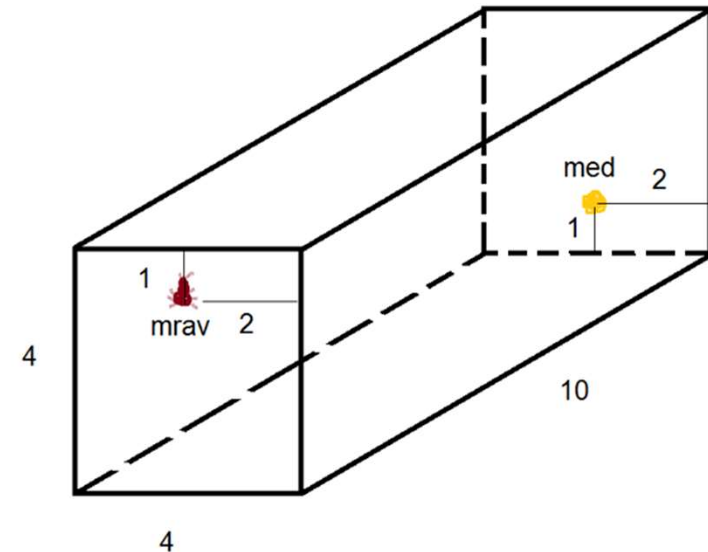

- Na stranici http://www.istratech.hr/category/blog/

nalazi se najnovija verzija (2), uz još neka predavanja:

- Mrav i med na prizmi - verzija 2
- Povratak u Prolog - verzija 2
- Strukturna složenost algoritama

Teme

- OOP jezici su (tiho, tiho) slavili 50 godišnjicu prije 5 godina!

- Kratko o povijesti programskih jezika (redom pojavljivanja):
  C++, Eiffel, Java, C#, Scala, Kotlin, Swift

- C++, Java, C#, Kotlin, Swift, Eiffel, Scala
  primjer paralelne hijerarhije klasa
  i pokušaj primjene kovarijance u nadjačanoj metodi

- Kako navodi Bertrand Meyer (tvorac jezika Eiffel) u knjizi OOSC2 (1997), općeniti primjeri s paralelnom hijerarhijom klasa mogli bi se rješavati primjenom **generičkih klasa** (Java generics, C++ templates). No Meyer smatra da to nije pravo rješenje, jer traži savršeno predviđanje kod modeliranja klasa.

Klasa

- **Klasa**, a ne **objekt**, je osnovni element objektno-orijentiranih programskih jezika. Možda bi se trebali zvati COPL, umjesto OOPL ☺
- Klasa je dio programskog koda, ima osobine i modula i tipa. Pojednostavljeno se može reći da vrijedi formula:
  KLASA = MODUL + TIP
- Klasa definira podatke - **atribute** i ponašanje – **metode** (rutine, funkcije).
- Na temelju klase mogu se napraviti podklase, koje **nasljeđuje** (nad)klasu.
- Podklasa može imati nove atribute i metode, a može i **nadjačati** (overriding) nasljeđenu metodu.
- Jedan od "Algol-oidnih" jezika bio je Simula 1, koji je bio namijenjen uglavnom za simulacije. Kasnija verzija, **Simula 67** nastala je 1967. godine u Norveškoj, a autori su Kristen Nygaard i Ole-Johan Dahl - **prvi OOPL u povijesti!**

C++ (kratka povijest)

- C (autor je Dennis Ritchie), također Algol-ov potomak, nastao je 1970. kao jezik za sistemsko programiranje operacijskog sustava UNIX. U isto vrijeme nastao je i Pascal, isto potomak Algol-a. Za većinu kasnijih programskih jezika možemo reći da (barem po sintaksi) pripadaju C ili Pascal "struji".
- Nadograđujući C sa objektno orijentiranim mogućnostima (uz zadržavanje kompatibilnosti), **Bjarne Stroustrup** je 1983. godine napravio C++. 1986. godine je objavio knjigu "The C++ Programming Language".
- Tokom vremena je C++ dobivao neke vrlo značajne mogućnosti, **koje na početku nije imao: višestruko nasljeđivanje, generičke klase (predloške), obradu iznimaka** (exceptions) i dr.
- 1997. godine donesen je ISO standard.
U standardu C++11 uvedene su npr. i lambda funkcije.
C++14, C++17 i C++20 donose dodatna poboljšanja.

Eiffel (kratka povijest)

- Eiffel je 1985. godine dizajnirao (a 1986. je napravljen prvi compiler) **Bertrand Meyer**, jedan od autoriteta na području OOPL-a.
- Eiffel je od početka je podržavao **višestruko nasljeđivanje, generičke klase, obradu iznimaka, garbage collection i metodu Design by Contract (DBC).**
- Kasnije su mu dodani **agenti, nasljeđivanje implementacije** (uz nasljeđivanje tipa) i metoda za konkurentno programiranje Simple Concurrent Object-Oriented Programming (**SCOOP**).
- U široj je javnosti daleko manje poznat nego C++ i Java, ali ga mnogi autoriteti smatraju najboljim OOP jezikom. Eiffel je od 2005. godine ECMA standardiziran, a od 2006. ISO standardiziran.
- Zadnja verzija jezika je dio alata Eiffel Studio 22.05.

Java (kratka povijest)

- Java 1.0 se pojavila 1996. i (u pravo vrijeme!) reklamirana je kao jezik za Internet, čime je odmah stekla ogromnu slavu.
- Ironija sudbine je da su Java apleti, koji su 1996. godine uzdigli Javu na pijedestal, danas mrtvi.
- Počeci Jave sežu u 1992., kada se zvala Oak i bila namijenjena za upravljanje uređajima za kabelsku televiziju i slične uređaje.
- **Sami autori su rekli da je Java = C++--**, tj. da je to pojednostavljeni (u pozitivnom smislu) C++.
- Nije stoga čudno da Java i C++ imaju sličnu sintaksu. Međutim, Java nije podskup C++ jezika.
- Također, iako jednostavniji nego C++, Java nije baš jednostavan jezik.
- Trenutačna verzija 19 je ne-LTS (Long-Term-Support). Ne-LTS verzije izlaze svakih 6 mjeseci. Zadnja LTS verzija je 17, prethodna je bila 11 (17-6), ali iduća će biti 21 (17+4).

C# (kratka povijest)

- C# je 2000. godine dizajnirao **Anders Hejlsberg** iz Microsofta. Microsoft je tada predstavio C# zajedno s .NET platformom i Visual Studio alatom.
- U to vrijeme Microsoft nije imao proizvode otvorenog koda. Četiri godine kasnije, 2004., započeo je besplatni projekt otvorenog koda pod nazivom Mono, koji je pružao višeplatformski kompajler i okruženje za izvršavanje za programski jezik C#. Desetljeće kasnije, Microsoft je objavio Visual Studio Code (uređivač koda), Roslyn (kompajler) i unificiranu .NET platformu (softverski okvir), od kojih svi podržavaju C# i besplatni su, otvorenog koda i više platformi.
- C# je napravljen na temelju iskustava sa Javom (**npr. C# ima bolje riješene generičke klase nego Java**), ali ima i neke mogućnosti koje ima samo C++.
- C# je ubrzo postao međunarodni standard: ECMA (ECMA-334) 2002. i ISO (ISO/IEC 23270) 2003. Najnovija verzija jezika je C# 10.0, izašla 2021. godine.

Scala (kratka povijest)

- Programski jezik Scala kreirao je **Martin Odersky**, profesor na Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne (EPFL).
- Krajem 80-ih doktorirao je na ETH Zürich kod profesora Niklausa Wirtha (kreatora Pascala i Module-2).
- Nakon toga naročito se **bavio istraživanjima u području funkcijskih jezika**, zajedno sa kolegom Philom Wadlerom (jednim od dva glavna kreatora funkcijskog jezika Haskell).
- Kada je izašla Java, Odersky i Wadler su 1996. napravili jezik **Pizza** nad JVM-om. Na temelju projekta Pizza, napravili su 1997./98. **Generic Java (GJ)**, koji je uveden u Javu 5.
- Odersky je 2002. počeo raditi novi jezik Scala. Tako je nazvana kako bi se naglasila njena **skalabilnost**.
- Prva javna verzija izašla je 2003. Trenutačna verzija je 3.1, (izašla 2021. godine), značajan skok u odnosu na verziju 2.

Kotlin (kratka povijest)

- Programski jezik Kotlin predstavila je 2011. poznata firma JetBrains, a glavni autor je **Andrej Breslav**. Prva stabilna verzija 1.0 pojavila se 2016. JetBrains je "prepisao" izvorni kod svojih alata IntelliJ IDEA i Android Studio iz Jave u Kotlin.
- Kotlin je, kao i Scala, objektni jezik s funkcijskim proširenjima, koji radi (i) na JVM-u. Jezik je vrlo pragmatičan, tj. nije toliko napredan kao Scala, ali je lakši za učenje za Java programere. Moglo bi se reći da je Kotlin "bolja Java".
- Google je 2017. prihvatio Kotlin kao jedan od glavnih jezika za Android (uz Javu i C++). **U maju 2019., Google je izjavio da je Kotlin njihov preferirani jezik za Android programiranje.**
- **Kao i Scala, Kotlin ima**: eliminaciju repnog poziva (TCE); ime varijable piše se prije tipa varijable; varijable mogu biti imutabilne (**val**) i mutabilne (**var**); sintaksa kod funkcijskih proširenja je puno čitljivija od one u Javi. **Nema lijenu evaluaciju**, kao i dosta drugih naprednih mogućnosti.
- Trenutačna verzija je 1.7.10.

Swift (kratka povijest)

- Programski jezik Swift su razvili Apple Inc. i zajednica otvorenog koda.
- Prvi put objavljen 2014., Swift je razvijen kao **zamjena za Appleov raniji programski jezik Objective-C**, koji je bio uglavnom nepromijenjen od ranih 1980-ih i nedostajale su mu značajke modernog jezika.
- Ključni aspekt Swiftovog dizajna bila je mogućnost interakcije s ogromnim tijelom postojećeg Objective-C koda razvijenog za Apple proizvode tijekom prethodnih desetljeća. Apple je želio da Swift podržava mnoge temeljne koncepte povezane s Objective-C, ali na "sigurniji" način.
- Prošao je nadogradnju na verziju 1.2 tijekom 2014. i veliku nadogradnju na Swift 2 na WWDC 2015. U početku je bio vlasnički jezik, a od verzije 2.2 je softver otvorenog koda pod Apache License.
- U prvom tromjesečju 2018. Swift je nadmašio Objective-C u popularnosti. Zadnja verzija je 5.7, od ove godine.

Problem paralelne hijerarhije (povezanih) klasa

- Pretpostavimo da imamo klase **Zivotinja** i **Zivotinjska_hrana**, a klasa Zivotinja ima i proceduru **jede**, koja ima parametar tipa Zivotinjska_hrana.
- Sad želimo napraviti podklase **Krava** i **Kravlja_hrana** i u klasi Krava **promijeniti tip parametra** u proceduri jede iz Zivotinjska_hrana u Kravlja_hrana.

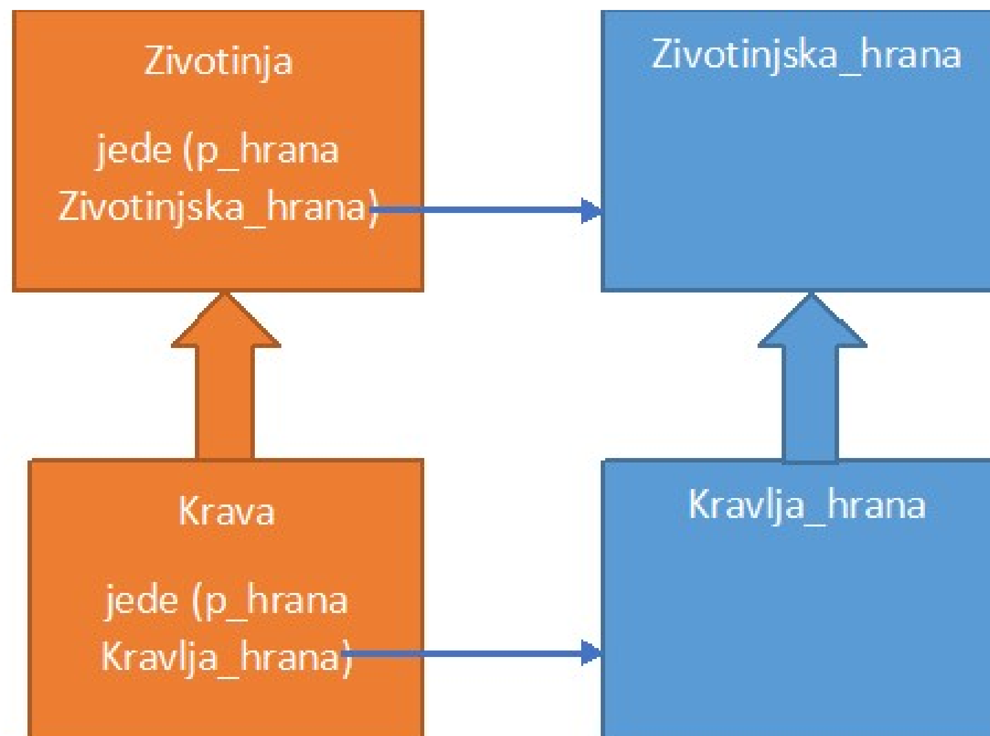

Problem paralelne hijerarhije (povezanih) klasa

- To je **promjena signature u nadjačanoj metodi**.

- Općenito, kod OOP jezika postoje tri mogućnosti:

1. tip parametra se ne može mijenjati
   \- **bez varijance (no variance)**
2. tip parametra može se mijenjati tako da bude podtip u odnosu na bazni tip – **kovarijanca (covariance)**
3. tip parametra može se mijenjati tako da bude nadtip u odnosu na bazni tip - **kontravarijanca (contravariance)**.

- Dakle, mi bismo htjeli primijeniti **kovarijancu**.

ISTRATECH JavaCro'22 Autumn | Jesen

C++ primjer paralelne hijerarhije

- Napravimo prvo apstraktne nadklase Zivotinjska_hrana i Zivotinja:

```
#include <string>
#include <iostream>
using namespace std;

class Zivotinjska_hrana {
public:
   string naziv;
   virtual string naziv_hrane() = 0; // abstract method
};

class Zivotinja {
public:
   string ime;
   virtual void jede(Zivotinjska_hrana* p_hrana) = 0;
};
```

C++ primjer paralelne hijerarhije

- Primijetimo da u prethodnim klasama C++ traži ključnu riječ **virtual** za one metode koje u nastavku želimo nadjačati. U podklasama više nije nužno navoditi virtual, jer se to podrazumijeva, ali ga ovdje ipak eksplicitno pišemo.
- Zatim napravimo podklase od Zivotinjska hrana – prvo podklasa Kravlja_hrana.

```
class Kravlja_hrana : public Zivotinjska_hrana {
public:
  Kravlja_hrana(string p_naziv) {
    naziv = p_naziv;
  };

  virtual string naziv_hrane() override {
    return "Kravlja hrana: " + naziv;
  }
};
```

C++ primjer paralelne hijerarhije

- Napomenimo da u C++ ključna riječ **override** postoji od C++11 (2011.).
- Zatim napravimo podklasu Riba (napomena: ovdje i u nastavku ćemo promatrati ribu isključivo kao vrstu hrane, iako je riba i životinja):

```
class Riba : public Zivotinjska_hrana {
public:
  Riba(string p_naziv) {
    naziv = p_naziv;
  };

  virtual string naziv_hrane() override {
    return "Riba: " + naziv;
  }
};
```

ISTRATECH

JavaCro'22 Autumn | Jesen

C++ primjer paralelne hijerarhije

- Na kraju napravimo podklasu Krava, ali tako da u proceduri jede **ne pokušamo primijeniti kovarijancu** kod parametra p_hrana:

```
class Krava : public Zivotinja {
public:
   Krava(string p_ime) {
      ime = p_ime;
   };

   virtual void jede(Zivotinjska_hrana* p_hrana) override
   {
      cout << "Krava: " << ime <<
         " jede " << p_hrana->naziv_hrane() << "\n";
   }
};
```

C++ primjer paralelne hijerarhije

- Sljedeći kod pokazuje da kravi možemo dati kravlju hranu (npr. travu), ali i ribu (npr. srdelu), a onda je samo korak do kravljeg ludila :)

```
int main() {
   Krava*          v_krava  = new Krava("Milka");
   Kravlja_hrana* v_khrana = new Kravlja_hrana("Trava");
   Riba*           v_riba   = new Riba("Srdela");

   v_krava->jede(v_khrana);
   v_krava->jede(v_riba);
}
```

```
Krava: Milka jede Kravlja hrana: Trava
Krava: Milka jede Riba: Srdela
```

C++ primjer paralelne hijerarhije

- Naravno, nismo zadovoljni prethodnim ponašanjem, pa **pokušavamo primijeniti kovarijancu, što ne uspijeva:**

```
class Krava : public Zivotinja {
public:
  Krava(string p_ime) : Zivotinja(p_ime) {};
  virtual void jede(Kravlja_hrana* p_hrana) override {
    cout << "Krava: " << ime <<
      " jede " << p_hrana->naziv_hrane() << "\n";
  }
};
```

```
[Error] 'virtual void Krava::jede(Kravlja_hrana*)'
  marked override, but does not override
```

Java primjer paralelne hijerarhije

- Napravimo prvo apstraktne nadklase Zivotinjska_hrana i Zivotinja:

```
abstract class Zivotinjska_hrana {
   String naziv;
   abstract String naziv_hrane();
}

abstract class Zivotinja {
   String ime;
   abstract void jede(Zivotinjska_hrana p_hrana);
}
```

ISTRATECH

JavaCro'22 Autumn | Jesen

Java primjer paralelne hijerarhije

- Zatim napravimo podklase od Zivotinjska hrana – prvo podklasa Kravlja_hrana:
- Napomenimo da anotacija **@Override** postoji od Jave 5.

```
class Kravlja_hrana extends Zivotinjska_hrana {
  Kravlja_hrana(String p_naziv) {
    naziv = p_naziv;
  };

  @Override
  String naziv_hrane() {
    return "Kravlja hrana: " + naziv;
  }
}
```

ISTRATECH

JavaCro'22 Autumn | Jesen

Java primjer paralelne hijerarhije

- Zatim napravimo podklasu Riba:

```
class Riba extends Zivotinjska_hrana {
  Riba(String p_naziv) {
    naziv = p_naziv;
  };

  @Override
  String naziv_hrane() {
    return "Riba: " + naziv;
  }
}
```

Java primjer paralelne hijerarhije

- Na kraju napravimo podklasu Krava, ali tako da u proceduri jede **ne pokušamo primijeniti kovarijancu** kod parametra p_hrana:

```
class Krava extends Zivotinja {
  Krava(String p_ime) {
    ime = p_ime;
  };

  @Override
  void jede(Zivotinjska_hrana p_hrana) {
    System.out.println
      ("Krava: " + ime +
       " jede " + p_hrana.naziv_hrane());
  }
}
```

Java primjer paralelne hijerarhije

- Dobijemo isto ponašanje kao u C++.
  Sljedeći kod pokazuje da kravi možemo dati kravlju hranu (npr. travu), ali i ribu (npr. srdelu):

```
public class Test {
  public static void main(String[] args) {
    Krava          v_krava  = new Krava("Milka");
    Kravlja_hrana v_khrana = new Kravlja_hrana("Trava");
    Riba           v_riba   = new Riba("Srdela");

    v_krava.jede(v_khrana);
    v_krava.jede(v_riba);
  }
}
```

```
Krava: Milka jede Kravlja hrana: Trava
Krava: Milka jede Riba: Srdela
```

Java primjer paralelne hijerarhije

- Naravno, nismo zadovoljni prethodnim ponašanjem, pa **pokušavamo primijeniti kovarijancu, što ne uspijeva:**

```
class Krava extends Zivotinja {
  Krava(String p_ime) {
    ime = p_ime;
  };

  @Override
  void jede(Kravlja_hrana p_hrana) {
    System.out.println("Krava: " + ime +
      " jede " + p_hrana.naziv_hrane());
  }
}
Test.java:39: error: method does not override or
  implement a method from a supertype
  @Override
  ^
```

ISTRATECH

JavaCro'22 Autumn | Jesen

C# primjer paralelne hijerarhije

- Napravimo prvo apstraktne nadklase Zivotinjska_hrana i Zivotinja:

```
abstract class Zivotinjska_hrana {
  public string naziv;
  public abstract string naziv_hrane();
}

abstract class Zivotinja {
  public string ime;
  public abstract void jede(Zivotinjska_hrana p_hrana);
}
```

C# primjer paralelne hijerarhije

- Zatim napravimo podklase od Zivotinjska hrana:

```
class Kravlja_hrana : Zivotinjska_hrana {
  public Kravlja_hrana(string p_naziv) {naziv =
   p_naziv;}

  public override string naziv_hrane()
    {return "Kravlja hrana: " + naziv;}
}

class Riba : Zivotinjska_hrana {
  public Riba(string p_naziv) {naziv = p_naziv;}

  public override string naziv_hrane()
    {return "Riba: " + naziv;}
}
```

C# primjer paralelne hijerarhije

- Na kraju napravimo podklasu Krava, ali tako da u proceduri jede **ne pokušamo primijeniti kovarijancu** kod parametra p_hrana:

```
class Krava : Zivotinja {
  public Krava(string p_ime) {
    ime = p_ime;
  }

  public override void jede(Zivotinjska_hrana p_hrana) {
    Console.WriteLine("Krava: " + ime +
      " jede " + p_hrana.naziv_hrane());
  }
}
```

C# primjer paralelne hijerarhije

- Dobijemo isto ponašanje kao u C++ i Javi. Sljedeći kod pokazuje da kravi možemo dati kravlju hranu (npr. travu), ali i ribu (npr. srdelu):

```
public class Test {
  public static void Main(string[] args) {
    Krava          v_krava   = new Krava("Milka");
    Kravlja_hrana v_khrana = new Kravlja_hrana("Trava");
    Riba           v_riba    = new Riba("Srdela");

    v_krava.jede(v_khrana);
    v_krava.jede(v_riba);
  }
}
Krava: Milka jede Kravlja hrana: Trava
Krava: Milka jede Riba: Srdela
```

ISTRATECH

JavaCro'22 Autumn | Jesen

C# primjer paralelne hijerarhije

- Naravno, nismo zadovoljni prethodnim ponašanjem, pa **pokušavamo primijeniti kovarijancu, što ne uspijeva:**

```
class Krava : Zivotinja {
  public Krava(string p_ime) {ime = p_ime;}

  public override void jede(Kravlja_hrana p_hrana) {
    Console.WriteLine("Krava: " + ime +
      " jede " + p_hrana.naziv_hrane());
  }
}
```

```
Compilation error ...: 'Krava.jede(Kravlja_hrana)': no
   suitable method found to override
Compilation error ...: 'Krava' does not implement
   inherited abstract member
   'Zivotinja.jede(Zivotinjska_hrana)'
```

ISTRATECH

JavaCro'22 Autumn | Jesen

Kotlin primjer paralelne hijerarhije

- Napravimo prvo apstraktne nadklase Zivotinjska_hrana i Zivotinja:

```
private abstract class Zivotinjska_hrana(var naziv:
   String) {
   abstract fun naziv_hrane(): String
}

private abstract class Zivotinja (var ime: String) {
   abstract fun jede(p_hrana: Zivotinjska_hrana)
}
```

Kotlin primjer paralelne hijerarhije

- Zatim napravimo podklase od Zivotinjska hrana:

```
private class Kravlja_hrana(naziv: String) :
   Zivotinjska_hrana(naziv) {

   override fun naziv_hrane(): String
      {return "Kravlja hrana: " + naziv}
}

private class Riba(naziv: String) :
   Zivotinjska_hrana(naziv) {

   override fun naziv_hrane(): String
      {return "Riba: " + naziv}
}
```

ISTRATECH

Kotlin primjer paralelne hijerarhije

JavaCro'22 Autumn | Jesen

- Na kraju napravimo podklasu Krava, ali tako da u proceduri jede **ne pokušamo primijeniti kovarijancu** kod parametra p_hrana:

```
private class Krava(ime: String) : Zivotinja(ime) {

  override fun jede(p_hrana: Zivotinjska_hrana) {
    println("Krava: " + ime +
      " jede " + p_hrana.naziv_hrane())
  }
}
```

Kotlin primjer paralelne hijerarhije

- Dobijemo isto ponašanje kao u C++, Javi i C#. Sljedeći kod pokazuje da kravi možemo dati kravlju hranu (npr. travu), ali i ribu (npr. srdelu):

```
fun main() {
   val v_krava:   Krava          = Krava("Milka")
   val v_khrana: Kravlja_hrana = Kravlja_hrana("Trava")
   val v_riba:    Riba           = Riba("Srdela")

   v_krava.jede(v_khrana)
   v_krava.jede(v_riba)
}
```

```
Krava: Milka jede Kravlja hrana: Trava
Krava: Milka jede Riba: Srdela
```

Kotlin primjer paralelne hijerarhije

- Naravno, nismo zadovoljni prethodnim ponašanjem, pa **pokušavamo primijeniti kovarijancu, što ne uspijeva:**

```
private class Krava(ime: String) : Zivotinja(ime) {

  override fun jede(p_hrana: Kravlja_hrana) {
    println("Krava: " + ime +
      " jede " + p_hrana.naziv_hrane())
  }
}
```

```
Class 'Krava' is not abstract and does not implement
  abstract base class
member public abstract fun jede(p_hrana:
  Zivotinjska_hrana): Unit
defined in Zivotinja 'jede' overrides nothing
```

ISTRATECH JavaCro'22 Autumn | Jesen

Swift primjer paralelne hijerarhije

- Napravimo prvo nadklase Zivotinjska_hrana i Zivotinja (neapstraktne, jer Swift nema apstraktne klase):

```
import Foundation
class Zivotinjska_hrana {
  var naziv: String
  init(p_naziv: String) {naziv = p_naziv}
  func naziv_hrane() -> String {
    fatalError("Subclasses need to implement
      the 'naziv_hrane' method.")
  }
}
class Zivotinja {
  var ime: String
  init(p_ime: String) {ime = p_ime}
  func jede(p_hrana: Zivotinjska_hrana) {
    fatalError("Subclasses need to implement
      the 'jede' method.")
  }
}
```

ISTRATECH

JavaCro'22 Autumn | Jesen

Swift primjer paralelne hijerarhije

- Zatim napravimo podklase od Zivotinjska hrana:

```
class Kravlja_hrana: Zivotinjska_hrana {
  override func naziv_hrane() -> String {
    return "Kravlja hrana: " + naziv
  }
}

class Riba: Zivotinjska_hrana {
  override func naziv_hrane() -> String {
    return "Riba: " + naziv
  }
}
```

Swift primjer paralelne hijerarhije

- Na kraju napravimo podklasu Krava, ali tako da u proceduri jede **ne pokušamo primijeniti kovarijancu** kod parametra p_hrana:

```
class Krava: Zivotinja {
  override func jede(p_hrana: Zivotinjska_hrana) {
    print("Krava: " + ime +
      " jede " + p_hrana.naziv_hrane())
  }
}
```

Swift primjer paralelne hijerarhije

- Dobijemo isto ponašanje kao u C++, Javi. C# i Kotlinu. Sljedeći kod pokazuje da kravi možemo dati kravlju hranu (npr. travu), ali i ribu (npr. srdelu):

```
let v_krava:   Krava         = Krava(p_ime: "Milka")
let v_khrana: Kravlja_hrana = Kravlja_hrana
                                   (p_naziv: "Trava")
let v_riba:    Riba          = Riba(p_naziv: "Srdela")

v_krava.jede(p_hrana: v_khrana)
v_krava.jede(p_hrana: v_riba)
```

```
Krava: Milka jede Kravlja hrana: Trava
Krava: Milka jede Riba: Srdela
```

ISTRATECH JavaCro'22 Autumn | Jesen

Swift primjer paralelne hijerarhije

- Naravno, nismo zadovoljni prethodnim ponašanjem, pa **pokušavamo primijeniti kovarijancu, što ne uspijeva:**

```
private class Krava : Zivotinja {
  override func jede(p_hrana: Kravlja_hrana) {
    print("Krava: " + ime +
      " jede " + p_hrana.naziv_hrane())
  }
}
```

```
...error: method does not override any method from its
  superclass
  override func jede(p_hrana: Kravlja_hrana) {
                 ^
...note: potential overridden instance method
  'jede(p_hrana:)' here
  func jede(p_hrana: Zivotinjska_hrana) {}
       ^
```

Swift primjer paralelne hijerarhije

- Ako pokušamo primijeniti **protocol** (nešto kao Java interface), pokazuje se da on **ne omogućava kovarijancu**:

```
protocol Zivotinja_prot {
  associatedtype Hrana
  func jede(p_hrana: Hrana)
}

class Zivotinja: Zivotinja_prot {
  var ime: String
  init(p_ime: String) {ime = p_ime}
  func jede(p_hrana: Zivotinjska_hrana) {fatalError...}
}

class Krava: Zivotinja {
  // error: method does not override
  // any method from its superclass
  override func jede(p_hrana: Kravlja_hrana) {print...}
}
```

ISTRATECH

Swift primjer paralelne hijerarhije

JavaCro'22 Autumn | Jesen

- Niti typealias ne omogućava kovarijancu:

```
class Zivotinja {
  typealias Hrana = Zivotinjska_hrana
  var ime: String
  init(p_ime: String) {ime = p_ime}
  func jede(p_hrana: Hrana) {fatalError...}
}

class Krava: Zivotinja {
  typealias Hrana = Kravlja_hrana
  // error: 'Hrana' is ambigous
  // for type lookup in this context
  // found this candidate
  // typealias Hrana = Kravlja_hrana
  // typealias Hrana = Zivotinjska_hrana
  // error: method does not override
  // any method from its superclass
  override func jede(p_hrana: Hrana) {...}
}
```

Eiffel primjer paralelne hijerarhije

- Za razliku od programskih jezika C++, Java, C#, Kotlin i Swift, koji kod nadjačavanja procedura ne dozvoljavaju kovarijancu kod parametara (dozvoljavaju kovarijancu samo kod povratne vrijednosti funkcije), Eiffel to dozvoljava.
- I ne samo kod parametara procedure:
  Eiffel dozvoljava kovarijancu i kod nadjačanih atributa (u podklasama).

- No, kako ćemo vidjeti, Eiffelovo rješenje nije idealno.
- Bertrand Meyer je to jako lijepo opisao već u svojoj knjizi Object-Oriented Software Construction, release 2 (OOSC2) iz 1997. godine.

Eiffel primjer paralelne hijerarhije

- Napravimo prvo apstraktne (deferred) nadklase Zivotinjska_hrana i Zivotinja:

```
deferred class ZIVOTINJSKA_HRANA
feature
  naziv: STRING

  naziv_hrane: STRING deferred end
end

deferred class ZIVOTINJA
feature
  ime: STRING

  jede(p_hrana: ZIVOTINJSKA_HRANA) deferred end
end
```

ISTRATECH JavaCro'22 Autumn | Jesen

Eiffel primjer paralelne hijerarhije

- Zatim napravimo podklase od Zivotinjska hrana – prvo podklasa Kravlja_hrana.

```
class KRAVLJA_HRANA inherit ZIVOTINJSKA_HRANA
create make

feature
  make (p_naziv: STRING)
  do
    naziv := p_naziv
  end

  naziv_hrane: STRING
  do
    Result := "Kravlja hrana: " + naziv
  end
end
```

ISTRATECH

Eiffel primjer paralelne hijerarhije

JavaCro'22 Autumn | Jesen

- Zatim napravimo podklasu Riba:

```
class RIBA inherit ZIVOTINJSKA_HRANA
create make

feature
  make (p_naziv: STRING)
  do
    naziv := p_naziv
  end

  naziv_hrane: STRING
  do
    Result := "Riba: " + naziv
  end
end
```

Eiffel primjer paralelne hijerarhije

- Na kraju napravimo podklasu Krava, ali tako da u proceduri jede **primijenimo kovarijancu** kod parametra p_hrana:

```
class KRAVA inherit ZIVOTINJA
create make

feature
   make (p_ime: STRING)
   do
      ime := p_ime
   end

   jede(p_hrana: KRAVLJA_HRANA)
   do
      print ("Krava: " + ime +
         " jede " + p_hrana.naziv_hrane + "%N")
   end
end
```

Eiffel primjer paralelne hijerarhije

- Sljedeći kod (prvi dio procedure make) pokazuje da kravi NE možemo direktno dati ribu (npr. srdelu) - kompajler se buni:

```
class APPLICATION
create make
feature
  make
  local
    v_krava:   KRAVA
    v_khrana:  KRAVLJA_HRANA
    v_riba:    RIBA
  do
    create v_krava.make ("Milka")
    create v_khrana.make ("Trava")
    create v_riba.make ("Srdela")
    v_krava.jede(v_khrana)
  --v_krava.jede(v_riba) -- greška kod kompajliranja ...
```

ISTRATECH JavaCro'22 Autumn | Jesen

Eiffel primjer paralelne hijerarhije

- Nažalost, **kravi ipak možemo dati ribu indirektno, pomoću polimorfne dodjele**.
- Istina, runtime javi grešku, ali tada je možda već prekasno:

```
...   print ("- Polimorfna dodjela -" + "%N")
      v_zivotinja := v_krava -- polimorfna dodjela
      v_zivotinja.jede(v_khrana)
      v_zivotinja.jede(v_riba) -- runtime poruka!
  end
end
```

```
Krava: Milka jede Kravlja hrana: Trava
- Polimorfna dodjela -
Krava: Milka jede Kravlja hrana: Trava
Catcall detected in {KRAVA}.jede for arg#1: expected
  KRAVLJA_HRANA but got RIBA
Krava: Milka jede Riba: Srdela
```

Eiffel primjer paralelne hijerarhije

- Kako navodi Bertrand Meyer u knjizi OOSC2, općeniti primjeri s paralelnom hijerarhijom klasa mogli bi se rješavati primjenom **generičkih klasa** (Java generics, C++ templates). No Meyer smatra da je to nije pravo rješenje, jer traži savršeno predviđanje kod modeliranja klasa.
- U OOSC2 Meyer daje tri moguća rješenja problema koji je naveden u prethodnom primjeru. Jedno rješenje je **globalna analiza sustava**, gdje bi se analizirao (tj. kompajlirao) cijeli sustav, a ne samo klase koje su mijenjane. Jer, programski kod može biti ispravan na razini pojedinačnih klasa, a neispravan na razini sustava. Naravno, kompajliranje svih klasa nakon promjene u jednoj klasi nije baš jako praktično.
- Na stranicama firme **eiffel.com** (vlasnik je Meyer) našli smo informaciju za EiffelStudio 14.05 (May 2014): **Compiler Covariance fix: new mechanism to avoid catcall at compile time** – ali, nema detalja.

Scala varijanca generičkih parametara

- **Scala ne dozvoljava varijancu parametara kod nadjačavanja procedura**, nego ima **varijancu kod generičkih parametara u generičkim klasama**, što ima i Kotlin, a Java nema.
- Kod Scale, deklaracija npr. **List[+A]** označava **kovarijancu** (**kontravarijanca** se označava s **List[-A]**), što znači da je npr. **List[String] podtip od List[AnyRef]** - podudara se s time što je **String podtip od AnyRef** (kod kontravarijance, List[String] je nadtip od List[AnyRef]).
- Takav način deklariranja varijance generičkih parametara u generičkim klasama zove se **declaration-site variance.** Java ima samo **use-site variance**, gdje se varijanca deklarira tek kod korištenja generičke klase, u metodama**.**
- To znači da u Javi moguće probleme oko varijance uvijek rješava korisnik library-a, a u Scali / Kotlinu ponekad može rješavati pisac library-a (ne uvijek, jer i u Scali / Kotlinu ponekad treba use-site variance).

Scala apstraktni tipovi

- Scala, uz apstraktne metode, ima i **apstraktne tipove** i apstraktne atribute (val i var):

```
abstract class Abstract {
  type T
  def transform(x: T): T
  val initial: T
  var current: T
}

class Concrete extends Abstract {
  type T = String
  def transform(x: String) = x + x
  val initial = "hi"
  var current = initial
}
```

Scala primjer paralelne hijerarhije

- Prvo napravimo apstraktnu klasu Zivotinjska_hrana sa apstraktnom metodom naziv_hrane (pa u podklasama ne trebamo pisati override) i podklase Kravlja_hrana i Riba:

```
abstract class Zivotinjska_hrana(naziv: String) {
  def naziv_hrane: String
}

class Kravlja_hrana(var naziv: String)
extends Zivotinjska_hrana(naziv) {
  override def naziv_hrane: String =
    "Kravlja hrana: " + naziv
}

class Riba(var naziv: String)
extends Zivotinjska_hrana(naziv) {
  override def naziv_hrane: String =
    "Riba: " + naziv
}
```

Scala primjer paralelne hijerarhije

- Onda napravimo apstraktnu klasu Zivotinja sa **apstraktnim tipom HRANA, ali ograničenim na tip Zivotinjska_hrana**.
- Na kraju i njenu podklasu Krava, tako da apstraktni tip HRANA zamijenimo sa konkretnim tipom Zivotinjska_hrana:

```
abstract class Zivotinja(ime: String) {
  type HRANA <: Zivotinjska_hrana // <: označava podtip

  def jede(p_hrana: HRANA): Unit
}

class Krava(var ime: String) extends Zivotinja(ime) {
  type HRANA = Kravlja_hrana

  override def jede(p_hrana: Kravlja_hrana) =//ili HRANA
    println
      ("Krava: " + ime + " jede " + p_hrana.naziv_hrane)
}
```

Scala primjer paralelne hijerarhije

- Kompajler ne pušta da kravi damo ribu, niti direktno, niti nakon polimorfne dodjele:

```
object Test {
  def main(args: Array[String]): Unit = {
    val v_krava  = Krava("Milka")
    val v_khrana = Kravlja_hrana("Trava")
    val v_riba   = Riba("Srdela")
    v_krava.jede(v_khrana)
    v_krava.jede(v_riba) // greška kod kompajliranja
    val v_zivotinja = v_krava; // polimorfna dodjela
    v_zivotinja.jede(v_khrana)
    v_zivotinja.jede(v_riba) // greška kod kompajliranja
  }
}
... error: type mismatch;
 found    : Riba
 required: Kravlja_hrana
    v_krava.jede(v_riba) i v_zivotinja.jede(v_riba)
                 ^
```

Scala apstraktni tipovi : generičke klase

- Dakle, iako Scala ne dozvoljava kovarijancu parametara kod nadjačavanja procedura, ona ipak rješava problem paralelnih hijerarhija, pomoću apstraktnih tipova.

- Što kažu u knjizi **Programming Scala** (Dean Wampler i Alex Payne, 2. izdanje iz 2014., str. 368-369):

Technically, you could implement almost all the idioms that parameterized types support using abstract types and vice versa. *However, in practice, each feature is a natural fit for different design problems.*

Parameterized types work nicely for containers, like collections, *where there is little connection between the types represented by the type parameter and the container itself. For example, a list works the same if it's a list of strings, a list of doubles, or a list of integers…*

In contrast, abstract types tend to be most useful for type "families", types that are closely linked.

Što kaže krava

Za type klučnu reč,
Kaj dala si mi, Scala,
Kaj morem ti neg' reć:
Od vsega srca fala.

ISTRATECH

JavaCro'22 Autumn | Jesen

Je li je Scala type zaista idealno rješenje?

- Kako smo već naveli, Bertrand Meyer u OOSC2 navodi da bi se problemi s paralelnom hijerarhijom klasa mogli rješavati pomoću generičkih klasa, ali problem je što one traže savršeno predviđanje kod modeliranja klasa.
- **Ali, zar to nije slučaj i kad se koristi Scala type** (iako je rješenje jednostavnije od generičkih klasa) **- u nadklasi moramo predvidjeti potrebu za type?**

```
abstract class Zivotinja(ime: String) {
  type HRANA <: Zivotinjska_hrana
  def jede(p_hrana: HRANA)
}
class Krava(var ime: String)
 extends Zivotinja(ime) {
  type HRANA = Kravlja_hrana
  override def jede(p_hrana: HRANA) = ...
}
```